

Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK 355.02(4) + 327.55:355.02

Izvanblokovske koncepcije obrane i kriza evropskog sistema sigurnosti

Petar Strpić

Republički zavod za tehničku suradnju, Zagreb

Sažetak

Postojeći sistem sigurnosti, razvijen u Evropi nakon drugog svjetskog rata, trenutno doživljava duboku krizu, koja se očituje u reproduciranju nesigurnosti na sve višoj razini. Odgovor na pitanje o mogućoj alternativi sistemu balansa straha, što su ga blokovi nametnuli Evropi, u tekstu se razmatra sa stajališta strateških opredjeljenja evropskih izvanblokovskih zemalja. Te su države, naime, razvile autonomne sisteme obrane, čija međusobna podudarnost i različitost u odnosu na blokovska opredjeljenja omogućuje konstruiranje specifičnog »modela«, primjenjiva na postojeći evropski okvir. Taj »model«, u čijoj je osnovi koncepcija naoružanog naroda i strategija teritorijalne obrane, pokazuje niz prednosti u odnosu na blokovske modele obrane. Budući da izravno pridonosi stvaranju sigurnosti i povjerenja u odnosima među državama, ograničavanju vojnih izdataka i uklanjanju »isplativosti« upotrebe nuklearnog naoružanja, moguće je zaključiti da ima alternativni status u odnosu na postojeće blokovske strategije sigurnosti.

Ma kako moglo paradoksalno zvučati, vjerovatno ništa ne svjedoči toliko očigledno i upečatljivo o krizi evropskog sistema sigurnosti kao akcije mirnovnih pokreta. Evropa je početkom ovog desetljeća, zahvaljujući »dogradnji« svoje sigurnosti takozvanim »euroraketama«, povremno budila reminiscencije na vlastite apokaliptičke vizije o propasti svijeta, kojim su Evrpljani bili manipulirani prije gotovo jednog tisućljeća. Stotine tisuća ljudi kao da je izveo iz njihovih domova onaj isti strah pred iracionalnim silama i perspektivom sveopćeg uništenja koji je vodio srednjovjekovne procesije izbezumljenih pred »posljednjim sudom«. Živi lanci muškaraca, žena i djece kao da su alegoriju brojnih srednjovjekovnih slika — *dence macebre* — spustili na evropske ulice. Dakako, ta analogija samo je neodoljiva literarna asocijacija, jer su uzroci, motivi i svijest posve različiti. No, ostaje bitno prisutan strah od ponovnog otvaranja perspektive kolektivnog uništenja, koji, za razliku od nekadanjeg, nije lociran u religioznim predskazanjima budućnosti, nego se

temelji na vidljivom realitetu krstarećih i balističkih projektila razmještenih u susjedstvu. I na tom mjestu, gledano samo iz jednoga uskog rakursa evropske scene, apsurd evropskog sistema sigurnosti postaje vidljivim u cijelosti: umjesto jamstva sigurnosti, pa i sigurnosti od straha, on sam postaje izvorištem straha za one koje bi trebao štiti.

Četvorogodišnje diskusije, diplomatski neuspjesi, razmještanje »euroraketa« i mirovni pokreti samo su krajnji iskazi dublje krize sistema sigurnosti koji je stvaran u Evropi u razdoblju nakon drugoga svjetskog rata, a u čijoj je osnovi logika stjecanja sigurnosti silom i uspostavljanja sistema sigurnosti međublokovskim balansom terora. Trenutačna nastojanja ka restituciji sile u dominantni sistem sigurnosti na »starom kontinentu« i nezabilježena mirnodopska saturacija evropskog tla naoružanjem, imaju svoju povijesnu pozadinu, koja se racionalizira strateškim imperativnim i takozvanim »nacionalnim interesima« supersila. Za razliku od sedamdesetih godina, kad se činilo da će proces detanta staviti pod kontrolu utrku u naoružavanju i otvoriti perspektivu stvaranja sistema sigurnosti u Evropi, utemeljenu na povjerenju, suradnji i reduciranom balansu sile, današnja evropska kretanja ponovno aktualiziraju pitanje smisla sistema blokovske ravnoteže snaga. »Euro-rakete« su jasnije nego ikada objelodanile planove za vođenje evropskoga nuklearnog rata, koji bi trebao otvoriti srednju opciju između vođenja rata konvencionalnim oružjem i totalne razmjene nuklearnih udara supersila. Svi pregovori velesila o ograničenju naoružanja i razoružanja zaleđeni su, a Konferencija za jačanje sigurnosti, povjerenja i razoružanja Evrope javlja se tek kao relikv detanta ili, u najboljem slučaju, kao slabašna i jedina nada da se utrka u naoružanju dovede u kontrolirane vode.

U takvoj situaciji, kad protagonistima naoružavanja stoji na raspolaganju najmoćniji instrumentarij ikada viđen, a zagovornici razoružanja kao da nikad nisu imali manje opipljivih solucija za izbor, aktualizira se pitanje o mogućnosti drugog puta. Može li Evropa izbjeći scenarij sistema sigurnosti, utemeljena na ravnoteži blokovskih sila i njegovu nemoć koju iskazuje pred svakim novim krugom utrke u naoružanju? Može li se izbjeći sistem koji, u ime sigurnosti, gotovo zakonito, vlastitom dinamikom reproducira nesigurnost na sve višoj razini?

»Model« izvanblokovske strategije obrane u evropskim okvirima

Aktualna publicistika, znanost o međunarodnim odnosima i praktična politika vrve različitim recepturama u odgovoru na to pitanje. One se kreću u dijapazonu od zalaganja za jačanje sigurnosti, nekontroliranim stavljanjem na raspolaganje svega onoga što suvremena vojna tehnologija može ponuditi, pa do zauzimanja za trenutno razoružanje i uništenje svih vojnih stokova oružja.

Pri tome se, u pravilu, ispušta iz vida važan segment postojećeg sistema sigurnosti u Evropi, koji je sazdan na temeljima bitno različitim od blokovskih i koji, već samim svojim postojanjem, upućuje na moguću alternativu. Riječ je o strateškim opcijama evropskih izvanblokovskih zemalja.

Prije nego se posvetimo elaboriranju onih elemenata strateških opredjeljenja evropskih izvanblokovskih zemalja, za koje vjerujemo da sadrže naz-

nake alternativnih mogućnosti važnih za sistem sigurnosti u Evropi, neophodno se kratko zadržati na osnovnim karakteristikama problematike obrane i sigurnosti tih zemalja.

Naime, gledano u evropskim okvirima, sedam najvećih evropskih izvanblokovskih zemalja — Albanija, Austrija, Finska, Irska, Jugoslavija, Švedska i Švicarska — raspolazu znatnim strateškim resursima. Te države imaju gotovo 56 milijuna stanovnika, raspolazu vojnom silom od gotovo 500 tisuća vojnika u stalnim sastavima, naoružanih s približno 3500 tenkova, 1300 ratnih aviona i više od 400 brodova. Premda se ta vojna sila ne može promatrati zbirno, kao što je to slučaj s vojnom silom blokovskih zemalja, značenje strateških resursa kontinentalnih izvanblokovskih zemalja Evrope dolazi do pravog izražaja u kontekstu njihove geografske lokacije u odnosu na vojne blokove. Pojednostavljeno rečeno, teritoriji izvanblokovskih zemalja javljaju se u funkciji razdvajanja suprotstavljanja blokovskih snaga i određenih strateških garantata u vojnim kalkulacijama i hipotetskim bojištima blokova. Tako, primjerice, kontinuirana teritorijalna veza Švicarske, Austrije, Jugoslavije i Albanije tvori široku zonu evropskog kontinenta, izuzetu iz blokovskog sistema. Njihovi teritoriji, uvjetno rečeno, štite područje južnog dijela SR Njemačke i Čehoslovačke, te sjeverne Italije. Zemlje Varšavskog ugovora — Mađarska i Rumunjska, a dijelom i Bugarska — također su odvojene od izravnog kontakta sa suprotnim taborom. Istodobno, teritoriji spomenutih izvanblokovskih zemalja predstavljaju teritorijalni prekid Sjevernoatlantskog pakta i onemogućuju izlazak snaga Varšavskog ugovora na Sredozemlje.

Na sličan je način i Finska na sjeveru Evrope svojevrsna zaštita lenjingradskog područja i Karelije, dok teritorij Švedske štiti, ali i razdvaja, Norvešku od ostalih članica pakta.

Unutar takvog, blokovima omeđenog okvira, na spomenutim strateškim resursima, razvijene su obrambene strategije izvanblokovskih zemalja.

Prva njihova karakteristika, uočljiva već pri grubom uvidu, odnosi se na određene sličnosti koje omogućuju generalizaciju do razine strateškog modela obrane izvanblokovskih zemalja Evrope. Naime, neovisno o različitim povijesnim ishodištima, kulturnom nasljeđu, političkim filozofijama i interesima, te stupnju razvijenosti neke izvanblokovske zemlje, te su države — prilagodivši vlastite mogućnosti blokovskom okruženju — razvile modele i principe nacionalne obrane koji su do te mjere međusobno usporedivi i do te mjere različiti od modela obrane blokovskih zemalja da je moguće govoriti o specifičnom modelu.

Ovdje, u najkraćim crtama, iznosimo osnovne pretpostavke na kojima je izgrađen taj »model«.

(1) Polazna je pretpostavka tog modela u obrani neutralnosti ili nevrstnosti, odnosno izvanblokovske pozicije zemlje, ne samo kao nacionalne vrijednosti, nego i kao *pozicije u evropskom balansu snaga*. Sve te države izgrađuju vlastitu obranu, sa sviješću da bi ugrožavanje njihove izvanblokovske pozicije poremetilo cjelokupnu blokovsku ravnotežu u Evropi i neminovno dovelo do sučeljavanja velesila. Tu polaznu premisu vjerovatno najeksplicitnije ističu Finci kad upozoruju da je s njihova stajališta sigurnosti »najznačajniji faktor vjerovatni strah velesila da bi naš (finski, P. S.) teritorij

mogao pasti u ruke neprijatelja, u kojem bi slučaju postojeći skandinavski balans snaga bio značajan izmijenjen«.

(2) S tim u vezi izgrađena je druga premisa o potrebi obrane nacionalnog teritorija u cilju sprečavanja napada na treću zemlju *preko nacionalnog teritorija* i radi onemogućivanja obračuna blokovskih sila *na nacionalnom teritoriju*.

(3) Logična posljedica ispunjavanja tih zadataka jest stvaranje *snažne vojne sile*, kojom bi se moglo adekvatno parirati mogućoj agresiji. No, budući da su izvanblokofske zemlje suočene s vojno i ekonomski nadmoćnijim blokovskim susjedima, uključena je premisa o potrebi izgradnje takve vojne sile koja bi nametala visoke gubitke agresoru, odnosno koja bi eventualnu dobit od agresije učinila irelevantnom u odnosu na cijenu koja bi za to bila plaćena.

(4) Iz prethodnih pretpostavki slijedi i očekivanje da je agresija moguća samo (ili prvenstveno) u kontekstu sukoba velikih sila na evropskom tlu. Odatle i pretpostavka da bi eventualna agresija bila *»sporedno bojište«*, na kojem ne bi bila angažirana glavna snaga velesila, što bi davalo velike izgleda dobro organiziranim nacionalnim snagama.

(5) Napokon, među osnovne pretpostavke ubraja se i isključivo, ili gotovo isključivo, *oslanjanje na vlastite snage* u obrambenim pripremama.

Dakako da bi svaka od navedenih premisa zahtijevala pomnu razradu, budući da su one na različite načine zastupljene, različito obrazložene i različito označene u individualnim strategijama obrane pojedinih izvanblokofskih zemalja. Ovdje su pak samo naznačene u traganju za zajedničkim ishodištem modela obrane, što je razvijen u svim kontinentalnim državama neobuhvaćenim blokofskom podjelom.

Model strateških opredjeljenja, o kojem je riječ, konstituiraju dva osnovna elementa: prvi se temelji na *koncepciji naoružanog naroda*, a drugi na *strategiji teritorijalne obrane*.

Prije daljnjeg razmatranja, uzgred valja napomenuti da se ta dva elementa u vladajućoj političkoj retorici i vojnoj terminologiji izvanblokofskih zemalja različito označuju, pri čemu ih oficijelni dokumenti najčešće sprežu unutar jedinstvena pojma. Tako se u Švedskoj model naziva *»totalnom obranom«*, u Švicarskoj *»općom obranom«* u Jugoslaviji *»općenarodnom obranom«*, a u Finskoj jednostavno *»nacionalnom obranom«*.

Od spomenuta dva elementa prvi — koncepcija naoružanog naroda — počiva na ideji o socijalizaciji, u najvećoj mogućoj mjeri, obrane kao klasične državne funkcije, stvaranjem uvjeta sudjelovanja svih građana u regularnim vojnim formacijama, odnosno organiziranim oblicima obrane i otpora.

Drugi element — teritorijalna obrana — najkraće rečeno jest strategija obrane po dubini i po cjelokupnome nacionalnom teritoriju, što bi trebalo biti omogućeno najrazličitijim oblicima organizacije naoružanog naroda: od klasične uloge armije preko gerilskog ratovanja do neoružanih oblika otpora.

Razvoj i realizacija tog modela, uz sve specifičnosti pojedinih zemalja, urodili su i određenim zajedničkim ili sličnim karakteristikama sistema obrane.

Prije svega, razvijena je vrlo decentralizirana obrana, s visokim stupnjem autonomije lokalnih komandanata i jedinica, čime se postiže fleksibilnost i onemogućuju posljedice kolapsa centralnog sistema komandiranja i odlučivanja. U krajnjoj liniji, taj se princip može svesti na onemogućavanje efikasne okupacije nacionalnog teritorija i izbjegavanje kapitulacije. Budući da izvanblokovske države pripadaju takozvanim malim i srednjim državama s ograničenim ljudskim resursima, stvoren je sistem brze i djelotvorne mobilizacije najšire populacije upotrebljive za oružanu obranu i sve oblike otpora.

Zatim, napušten je princip isključivog vojnog osposobljavanja služenjem klasičnog vojnog roka u korist permanentnog osposobljavanja. Taj je sistem najrazvijeniji u Švicarskoj, koja praktički nema stalnoga vojnog sastava, ali svaki vojni obveznik provede između dvadesete i pedesete godine života ukupno pedeset tjedana na vojnoj obuci. Austrija, koja ima samo šestomjesečni vojni rok, također je razvila sistem stalnog obučavanja rezervista, u kojem svatko provede na vojnoj obuci šezdeset dana u razdoblju od petnaest godina. Zanimljiv je i slučaj Finske, čije su vojne snage ograničene na 40 tisuća vojnika po slovu mirovnog ugovora, ali koja, unatoč tome, uspijeva obučiti i održati obuku ljudstva na visokom stupnju, upravo zahvaljujući raznovrsnom sistemu permanentne obuke, a da pri tome stalni vojni postav ne prelazi brojku utanačenu mirovnim ugovorom.

Osim toga, uvedena je maksimalno moguća disperzija vojne opreme i naoružanja, te fleksibilna logistička infrastruktura. Podsjetimo, primjera radi, da švicarski vojni obveznik ima cjelokupnu vojnu opremu, uključujući i osobno naoružanje, kod kuće ili da jugoslavenske jedinice teritorijalne obrane raspolažu vlastitim naoružanjem, lociranim na mjestima na kojima ljudi žive i rade.

Naposlijetku, radi stjecanja najvećega mogućeg stanja samostalnosti, razvijena je domaća vojna industrija u skladu s potrebama specifičnih modela obrane.

Ako se, primjerice, uzme u obzir samo krupno naoružanje, švedska vojna industrija proizvodi nekoliko vrsta tenkova tipa »Strv«, oklopna vozila i transportere, avione tipa »Viggen« i »Draken«, podmornice i raketne topovnjače tipa »Spica«, te niz drugog oružja. Švicarska, također, ima vlastitu proizvodnju nekoliko vrsta tenkova tipa »Pz«, više vrsta oklopnih vozila, te nadasve razvijenu proizvodnju artiljerijskog i raketnog naoružanja. U našoj vojnoj proizvodnji nalaze se dobro poznati avioni tipa »Galeb«, »Jastreb«, G-4 i »Orao«, podmornice i raketne topovnjače, oklopni transporteri i druga oklopna vozila, a odnedavno i licencni tenk tipa T-72. Među ostalim proizvodima vojne industrije izvanblokovskih evropskih zemalja poznata su i austrijska oklopna vozila tipa »Saurer-4f«, finska dalekometna artiljerija kalibra 155 mm itd.

Već i letimičan pregled proizvodnje i proizvodnih mogućnosti neblokovskih zemalja, koji je ovdje iznešen (izuzme li se Albanija), izravno svjedoči o visokom stupnju prioriteta koji sve te države pridaju samostalnoj i neovisnoj izgradnji vojne sile. Naime, uspjeh realizacije modela naoružanog naroda i teritorijalne obrane izravno je ovisan o mogućnosti zadovoljavanja vlastitih potreba vlastitom proizvodnjom. Za većinu tih zemalja možda bi uvoz oružja bila, barem djelomično, ekonomski isplativija solucija. Međutim, uvoz oružja

blokovskog porijekla nedvojbeno bi značio i uvoz ovisnosti o stranim vojnim isporukama, otvorio bi procjep pogodan za politiku blokovskih interesa na izvanblokovskom teritoriju i smanjio autonomiju i uvjerljivost neovisnog modela obrane.

Prednosti u odnosu na blokovske opcije

Vratimo se početnom pitanju o alternativni postojećem sistemu evropske sigurnosti, kao i pretpostavci da su naznake kvalitativno različitog sistema sadržane u modelu sigurnosti izvanblokovskih država. Dobro poznata i opisana kriza blokovskog sistema sigurnosti, tendencije polarizacije i konfrontacije među blokovima, popraćene nastojanjima discipliniranja članica blokova, mogu nametnuti dojam o nepotrebnosti traženja odgovora u okrilju neutralnih, nesvrstanih i neblokovskih zemalja. Spomenuti evropski aktualitet kao da govori u prilog tome da su male i nedovoljno snažne države puki objekti međunarodnih odnosa, nesposobne da promijene mjesto koje im je dodijeljeno i čiji teritoriji služe kao jedinice odmjeravanja balansa sile. U takvu kontekstu gledano — budući da evropske neblokovske države listom pripadaju tzv. srednjim i malim državama — govoriti o politici sigurnosti tih zemalja kao alternativnu modelu za Evropu, posebno u domeni strategije, može se činiti ne samo preuzetnim, nego i nerealnim.

Pa ipak, odgovor na pitanje: što je u skupu zajedničkih karakteristika strateških opcija izvanblokovskih zemalja (koji smo uvijek nazvali modelom) do te mjere u oporbi spram dominantnoga blokovskog sistema, da se može razmatrati alternativom, moguće je potražiti u usporedbi prednosti tog modela pred opcijama za koje su se opredijelile male i srednje države članice blokova.

Prije svega, strategija je sigurnosti izvanblokovske zemlje *defenzivan sistem*, usmjeren isključivo na obranu vlastitog teritorija i na vlastitom teritoriju. Za razliku od međublokovskog sumnjičenja o agresivnosti namjera druge strane, zbog čega nijedna od članica ne može biti isključena iz moguće krive procjene druge strane ili izvan domašaja tzv. preventivnog napada, obrambeni sistem i pripreme izvanblokovskih zemalja nedvojbeno su defenzivna karaktera i ne ugrožavaju susjedne zemlje.

Druga bitna razlika proizlazi iz činjenice da je *mobilizacijska moć* (a time i obrambena) izvanblokovskih zemalja daleko veća od sposobnosti mobiliziranja ljudstva u manjim i srednjim državama članicama blokova. Ako se oslonimo samo na zapadne izvore podataka, evropske izvanblokovske zemlje raspoložu mogućnošću mobilizacije između približno 10⁰/₀ i 18⁰/₀ ukupne populacije, dok je daleko veći postotak stanovništva moguće uključiti u različite druge oblike oružanog i neoružanog otpora. S druge strane, postotak mobilizacije pučanstva u sličnim blokovskim zemljama, kao što su Danska, Norveška, Nizozemska i Belgija, kreće se između 1,8⁰/₀ i 4,9⁰/₀.

Slijedeća prednost sistema obrane izvanblokovskih država u odnosu na blokovske države sličnih teritorijalnih i demografskih karakteristika vezana je uz vojne troškove. Naime, analiza izdataka za vojsku pokazuje da je cijena koštanja vojne sile znatno niža od cijene koje plaćaju članice blokova. Na Istoku, kao i na Zapadu, ta se brojka uglavnom kreće oko 3⁰/₀ izdvajanja iz

brutto nacionalnog proizvoda, s tim što u pojedinim zemljama značajno raste. Troškovi za te svrhe tako u DR Njemačkoj iznose 4,4⁰/₀ brutto nacionalnog proizvoda, dok, primjerice, u Grčkoj iznose gotovo 6⁰/₀. Istodobno, Austrija izdvaja za vojsku 1,2⁰/₀ brutto nacionalnog proizvoda, Finska 1,4⁰/₀ Švicarska 2,1⁰/₀, Švedska 3,1⁰/₀, dok u Jugoslaviji, uz napomenu da zapadni izvori navode samo brutto materijalni proizvod, izdvajanje iznosi po toj osnovi 4,6⁰/₀. Najkraći zaključak koji je moguće izvesti iz usporedbe navedenih podataka jest da su izvanblokofske države sposobne za manje novaca angažirati veću vojnu silu u odnosu na slične blokofske države. Puno se značenje tog podatka dobiva, međutim, ako se uzmu u obzir prethodno iznešene prednosti mobilizacijskog sistema. Tada razlike cijene koštanja izvanblokofske i blokofske vojne bile postaju još drastičnijima, budući da se vojni izdaci dijele ne samo po stanovniku koji je trenutno u uniformi, nego na ukupan broj stanovnika sposobnih da obuku uniformu u slučaju mobilizacije.

Naposlijetku, prednost izvanblokofskeg modela obrane očituje se i u odnosu na eventualnu mogućnost *agresije upotrebom nuklearnog oružja*. Ako se izuzme najgori mogući slučaj uništenja civilizacije totalnim ratom supersila, tada se čini da sistemi obrane zemalja izvan blokova raspolazu i relevantnim odgovorom i pred tom opasnošću, i to na jedan prilično paradoksalan način. Nuklearni napad naime, u uvjetima postojanja specifičnih tehnika ratovanja u strategiji teritorijalne obrane, ostaje bez relevantna cilja ili prostora neophodna za njegovo izvođenje. Dakako, time nije isključena mogućnost nuklearne ucjene, primjerice prijetnje razaranjem velikih urbanih središta. Međutim, posve je dvojben uspjeh takva postupka u uvjetima postojanja velike autonomije jedinica i decentralizacije otpora.

S druge strane, male i srednje blokofske države su, uključivanjem svojih teritorija u glomazne obrambene sisteme vojnih alijansi, stvorile na svom tlu niz ciljeva »isplativih« sa stajališta upotrebe nuklearnog oružja protivničke strane. Recentni slučajevi razmještaja američkih »euroraketa« na teritorijima, primjerice Belgije ili Nizozemske, najbolji su primjeri za to.

Alternativa za Evropu?

Navedene prednosti izvanblokofskeg modela strateške sigurnosti pred opcijama blokofske države gotovo spontano nameću pitanje njegove primjenjivosti na evropski okvir, barem kad je riječ o manjim članicama blokova. Odgovor na to pitanje, čini se, može biti samo jednoznačan: u sadašnjim uvjetima model obrane izvanblokofske zemlje vjerojatno nije izravno primjenjiv na bilo koju blokofsku članicu. Razlozi su, dakako, višestruki i nalaze se u hegemonizmu supersila nad ostalim članicama vojnih alijansi, ideološkoj, političkoj i privrednoj homogenizaciji, te stupnju integracije snaga nacionalne obrane u sistem vojnog saveza. U takvoj situaciji primjena novog sistema nacionalne obrane, po obrascu neblokofske zemalja, za pripadnicu vojne alijanse vjerojatno bi povukla konzekvenciju izlaska iz blokofskeg saveza ili bi takav potez morao prethoditi prelasku na novu stratešku doktrinu.

No, unatoč takvu evropsku realitetu, nepodobnu za diseminaciju modela o kojemu je riječ, stanovita atraktivnost koncepcije naoružanog naroda i te-

ritorijalne obrane za blokovske države zabilježena je u dosadašnjoj praksi blokovskih članica. Upravo to otvara vrata uvjerenju da model neblokovskih država nije alternativa bez budućnosti.

Podsjetimo se da su, u uvjetima slabljenja blokovske stege ili u uvjetima nemogućnosti afirmacije autentičnih nacionalnih htijenja pojedinih članica blokova, zabilježeni slučajevi traženja nove strateške doktrine obrane. Tako je Francuska, nakon izlaska iz vojne strukture NATO-a 1966. godine, razvila doktrinu »sanktuarizacije« nacionalnog teritorija, unijevši brojne elemente strategije teritorijalne obrane karakteristične za neblokovske zemlje. Na sličan je način i Rumunjska, nakon invazije u Čehoslovačku 1968. godine, razvila princip naoružanog naroda unutar svoje doktrine »općenarodnog rata«, čime se značajno udaljila od strategije »koalicijske moći«, koju zastupa Varšavski ugovor. Zanimljivo je spomenuti da su i u Italiji nedavno vođene debate o dva sasvim različita modela nacionalne obrane. Za jednoga od njih, vrlo bliskoga modelu izvanblokovskih zemalja, zalagale su se i brojne grupacije u vojsci, a temeljio bi se na principu »totalne obrane«, pri čemu je težište prebačeno na civilnu obranu, umjesto na klasičnu obranu regularnih vojnih snaga.

Ti primjeri upućuju na zaključak da nepostojanje neposredne mogućnosti primjene iskustava izvanblokovskih država na području obrane ipak ne isključuje potrebu njihova uvažavanja i korištenja upravo u trenutku krize evropskog sistema sigurnosti, koji je ostvaren sedamdesetih, a doveden u pitanje osamdesetih godina. Trenutno je Evropa u grču traženja novog sistema sigurnosti i straha da bi potraga za zadovoljavajućom solucijom mogla biti neuspješna. Od vrhunskih državnika do običnih aktivista mirovnih pokreta, svi čine napore da se pronadu prihvatljiva rješenja, koja bi značila više sigurnosti. Dakako, pri tome su nazori različiti, a ponudena rješenja bi mogla rezultirati i posve suprotnim učincima. Upravo zbog toga i nastojanja koja su začeta u Helsinkiju 1975. godine nužno moraju doživjeti ponovnu aktualizaciju.

Pred Evropom se ponovno postavlja zahtjev za stvaranjem modela utemeljena na izvjesnosti država u postojanje nacionalne sigurnosti, za stvaranje klime povjerenja među državama, za smanjenje vojnih troškova i uklanjanje opasnosti od nuklearnog rata.

Gledano u idealnim uvjetima, model strategije obrane u kojemu je riječ pridonosi ostvarenju takvih stremljenja. Snažna, ali prvenstveno za defenzivne zadatke osposobljena vojna sila, stvara na unutrašnjem planu osjećaj postojanja visokog stupnja nacionalne sigurnosti, dok u međunarodnom kontekstu pridonosi otklanjanju nepovjerenja o namjerama druge strane i uspostavljanju stabilnosti u odnosima među državama. Istodobno, koncepcija naoružanog naroda osigurava toj istoj vojnoj sili uvjerljivost snažnog, ali relativno jeftinog instrumenta odvratanja, dok koncepcija teritorijalne obrane pruža perspektivu cilja s niskom »isplativošću« po cijenu velikih gubitaka, uz istovremeno smanjenje mogućnosti efikasne upotrebe nuklearnog oružja.

Ranije je napomenuto da sadašnji evropski trenutak nedvojbeno nije pogodan za primjenu modela što su ga razvile izvanblokovske zemlje. Međutim, kriza ravnoteže sile i njoj imanentna utrka u naoružavanju, po mnogim mišljenjima, iscrpljuju svoje mogućnosti, prvenstveno zbog sve većeg stupnja

nesigurnosti koju reproduciraju, te sve značajnijeg snižavanja nuklearnog praga koji može dovesti, barem u kalkulacijama stratega supersila, do usvajanja lokalnoga nuklearnog rata kao realističke opcije.

A takvi limiti i rizici, koje uzrokuje postojeći sistem strateške sigurnosti u Evropi, stavljaju opredjeljena neutralnih, nesvrstanih i neblokovskih zemalja u osobit položaj. Ona se javljaju ne samo u ulozi ponudene alternative, nego i u funkciji stvaranja odnosa u kojima oslanjanje na vojnu silu ne bi imalo dominantnu važnost za evropske strategije sigurnosti.

Petar Strpić

*NON-BLOC CONCEPTS OF DEFENCE AND THE CRISIS
OF THE EUROPEAN SECURITY SYSTEM*

Summary

The present security system, which was developed in Europe after the Second World War, is currently undergoing a profound crisis, reflected in the reproduction of insecurity at increasingly higher levels. The question of an alternative to the present system of the balance of terror, which has been imposed on Europe by the blocs, is considered from the viewpoint of the strategic options of those countries of Europe which are not affiliated to any bloc. These states have, namely, evolved autonomous systems of defence, whose mutual compatibility and at the same time dissimilarity from bloc options enables the formulation of a specific 'model', applicable to the existing European situation. This 'model' is based on the concept of the armed people and on the strategy of territorial defence and demonstrates a series of advantages over the bloc defence models. It directly contributes to a growing sense of security and confidence in relations among states, to a diminution of military expenditures and to the elimination of the 'worth-whiteness' of using nuclear weapons, thus leading to the conclusion that constitutes an alternative to the existing bloc security strategies.